

SZEMLE

Szabó Ervin levelezése. Szerk.: LITVÁN GYÖRGY és SZÜCS LÁSZLÓ I. köt. 1893–1904. Bp. 1977. Kossuth K. 694 l.; II. köt. 1905–1918. Bp., 1978. Kossuth K. 1041 l.

A szocialista forradalmár és ideológus, a tudós és nevelő, a művelődéspolitikus Szabó Ervin levelezésanyagának eddigi legteljesebb kiadására került sor az MTA Történettudományi Intézete és az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete gondozásában. Munkásságának feltárásához szükséges legfontosabb források már korábban is elérhetőek voltak, levelezésének több érdekes részletére éppen az utóbbi időben hívta fel a figyelmet például Litván György, Szücs László, Gál István, Remete László és Vadász Sándor, de a levélhagyaték együttes megjelenésére mégis nagy szükség volt.

A levélhagyaték első része Szabó Ervin születésének századik évfordulóján jelent meg. Az első rész 1893 és 1904, a második rész pedig az 1905 és 1918 közötti leveleket tartalmazza kronológikus rendszerezésben. Litván György és Szücs László, Perlusz Katalin közreműködésével, gondos és körültekintő szerkesztésében adta közre ezt a rendkívül gazdag levelezést. Az alapos bevezetőből megtudjuk, hogy nem volt könnyű vállalkozás a hagyaték anyagának egybegyűjtése és rendezése, s hogy az anyag megkívánta a határozott, szelektív szempontú szerkesztést is. Így például a könyvtártudományi és könyvtárügyi levelezésből, amely egyébként Szabó Ervin munkásságának igen fontos területét alkotta, csupán az elvi jelentőségű levelek kerülhettek a kötetekbe.

Ez a két kötet a maga tárgyilag korlátozott lehetőségei között is hűen visszatükrözi Szabó Ervin életének és munkásságának sokrétűségét, mozgalmi, irodalmi, könyvtártudományi és emberi kapcsolatait. Különösen izgalmasak azok a levelek, amelyeket az orosz forradalmárokkal váltott, amikor — a század első

éveiben — ő maga is tevékenyen részt vett a forradalmi irodalom eljuttatásában Genfből a cári Oroszországba. Még egyetemista korában felvette a kapcsolatot Eduard Bernsteinnel, majd a brüsszeli Nemzetközi Bibliográfiai Intézettel, hogy a magyar szocialista irodalom bibliográfiájáról a külföldet is tájékoztatni tudja. A későbbiek folyamán bibliográfiai és könyvtártudományi munkássága még inkább elmélyült, s ezt a folyamatot a szelektált levelezés is jól érzékelteti.

A levelek többsége Szabó Ervinnek szól. Mégis e gazdag hagyaték a maga formai egyoldalúságában is újra igazolja Horváth Zoltán történész megható visszaemlékezésének igazságát: munkásságát mindvégig a „szenvedély, szellem és morál” jellemezte.

A szerkesztők munkáját dicséri a gondos bevezető, az alapos jegyzetanyag, a levélírók és címzetek bibliográfiája, valamint névmutatója.

B. JUHÁSZ ERZSÉBET

Pogány Péter: A magyar ponyva tüköre. Budapest 1978. Magyar Helikon. 416 lap.

A magyarországi könyvnyomtatás öt-száz éves jubileumára *Magyar Tipográfia* címmel indult kiadványsorozat e mutatós kötetében Pogány Péter sok aprólékos kutató munka eredményeként a vásári ponyván árusított régi nyomtatványok bemutatására vállalkozott. Műve első részében, amely a vásári ponyva több tucat műfaja szerény alcímet viseli, nagy gazdagságában ismerjük meg a hazai művelődéstörténet, a költészet és irodalom gyakran a paraszti kultúrába és népi hagyományba lenyúló gyökerzetét, táptalajának írásos vetületét. Középkori kéziratok és korai, XVI–XVII. századi nyomtatványok moralitásaiból, szentencia-gyűjteményeiből, a mesék, széphistóriák, mondák világából jutunk el szá-

zadunk elejéig és közben megismerjük az újságoló hírverseket, betyárballadákat, vásári képmutogatókat, bábjáték-szövegeket, tréfabeszédeket és lódtásokat, találos meséket, csúfolókat és paródiákat, álmoskönyveket, kártyavető füzeteket és fortunákat. De a szerényen csak tárgykörök ismertetésének nevezett felvonulásban ott sorakoznak a szerelmes dalok, katonanépek, didaktikus ábécé-versek, fonók, lakodalmak és farsangi mulatózások rigmusai. Szinte napjainkig árad kimeríthetetlen folyamban a nem egyszer politikai és társadalmi háttérű kiadványok, népművelői iratkák sorozata — a végén már *Olcso Könyvtár*, *Magyar Könyvtár*, *Nemzeti Könyvtár* cím alatt. Az olvasó közben ébred rá, hogy a ponyva-műfajt nem lehet tömör műfaji meghatározással megközelíteni. A jól megválogatott példák véget nem érő sorából ennek a ponyva-meghatározásnak egyre árnyaltabb változataival ismerkedhetünk. A haramiadal, a dohányóda, a menyecskeponyva elnevezést hiába keressük elméleti vagy irodalomtörténeti írásokban; a nép humorát is tükrözik ezek, de ihletik a szerző leleményes definiáló kedvét. Megtudjuk, hogy a vőfélykönyv nem más mint a lakodalom népi szertartásmesterének forgatókönyve. Vagy a kötet hasonmás mellékletéről, a *Téli dudás hegedűs, legény piatz, leány vásár* című, „Aligváronn 1818-ban költ füzetek” műfaji hovatartozásáról ezt olvassuk: a lányok, legények kiértékelésének, tréfás leltározásának sok évszázados tradícióját rögzítő vezérfonal. Nyomatott hagyományaink irodalom alatti rétegeinek e gazdagságát csodálva az is kiderül, hogy a kunyhók, műhelyek, istállók esti lámpása mellé szánt füzetek — a sokat emlegetett pagellák — nem is esnek olyan távol az igazi literatúrától. A legjelesebbek — Vörösmarty, Petőfi, Arany — nemcsak meritettek ebből a világból, de maguk is írtak a mestergerendák bibliotékája számára.

A *Tükör* második része alcímében a vásári ponyva szociológiáját és természetrajzát ígéri, és a horizontálisnak nevezhető műfaji szemle után a vertikális keresztmetszetek sorozatát adja. Áttekinti a ponyvának az irodalomban, költészetben való jelentkezését több mint harminc költő tollán, életében... Bessenyei Györgytől Illyés Gyuláig. Megismerkedünk a könyvnyomtató műhelyekkel, az olvasóközönséggel, az előállítás, nyomtatás szükséges velejáróival (papír, példányszám, címadás, sajtóhibák, illusztrációk), az árat feltüntető tréfás versekkel, a terjesztés reklám fogásaival. Végül még a ponyva-gyűjtés történetéről, a tudományos fel-

dolgozás múltjáról és jelenéről is összefoglalást kapunk.

Pogány Péter könyve élvezetes olvasmány, aminek titka nem utolsó sorban a szerző nagy átélő kedve és szellemes előadói stílusa. Írásának olvasmányos jellegét és egyben értékét emeli, hogy gazdag, a bemutatottnál sokszorosan nagyobb kutatási eredményeiből szerencsés kézzel válogatott. Dicsérnünk kell azért is, hogy az impresszum (nyomdahely, nyomdász és nyomtatási év megjelölése) nélkül megjelent ponyva-kiadványok egyelőre megoldhatatlannak látszó megfejlesztésével, feloldásával nem kísérletezett és ez alkalommal ezen a területen elkerülte a sorozatos tévedések lehetőségét. Igaz azonban az is, hogy a nyomdatörténeti vonatkozások néhol túlságosan is szegényesre sikerültek. Csak egy példát említenek. A híres nyomdász-családot, a Trattner-dinasztiát (a 296. lapon összesen négy sorban a bécsi János Tamás, a „császári és királyi kegyenc” képviseli, akinek valóban nem sok köze volt a hazai ponyvákhöz. Annál inkább a pesti Trattnereknek, Mátyásnak és fiának, az ifjabb János Tamásnak (külön monográfiát érdemelnének!), akikről csak a *Tükör* — egyébként kitűnő és példaszzerű — névmutatójából tájékozódhatunk. Ilyen és sok más hasonló, apróbb-nagyobb tévedés, elírás miatt Pogány Péter könyvét a kiadás- és nyomdatörténet kutatói csak óvatos kritikával használhatják.

A kiválóan szép, több mint kétszáz képpel, az olvasnivalót is szaporító szöveges illusztrációval díszített kiadvány külső kontörében és belső elrendezésében Szántó Tibor és Murányi Zsuzsa művészi munkája.

HOLL BÉLA

Szónyi György Endre: Titkos tudományok és babonák (a 15—17. sz. művelődéstörténetének kérdéseire). Bp. 1978. Magvető K. 155 l.

A *Gyorsuló idő* sorozatában megjelent könyvek a kiadó szándékának megfelelően elsősorban nem a szűkebb körű tudományos érdekeket szolgálják. Ez különösen a kötetekben minimálisra redukált bibliográfiai, irodalmi jegyzet-anyagnál szembevetendő. (Sok esetben ez veszteséget jelent a további kutatás számára).

Szónyi Gy. Endre a természettudományok oldaláról közelíti meg az ellentmondásokkal telített későreneszánsz világát. Az európai gondolkodásnak egy olyan jelenségét vizsgálja, melynek külföldön évtizedek óta komoly szakirodalma

van. A szerző elsősorban az angol kutatások idevágó eredményeire támaszkodva biztos kézzel nyúl a számtalan korrigálást igénylő kérdéshez. Az egyetemes művelődéstörténet ugyanis tisztázott több olyan problémát, aminek ismerete nélkül hibás lenne az irracionális-özoterikus irányzatokról alkotott ítéletünk.

Az alapfogalmak ismerete nélkülözhetetlen ahhoz, hogy némileg eligazodjunk a négyszáz év előtti gondolkodók korántsem könnyű filozófiai rendszerében. Szőnyi a nehéz, bonyolult fogalmakat meszerűen tudja megmagyarázni, mai észjárásunkhoz közelhozza. A szűkre szabott terjedelem ellenére élethű képet kapunk a nagy mágusok koráról, az okkult tudományok útvesztőnek látszó birodalmáról. Különösen értékes a titkos tudományok publicitásáról, a mágia, tudomány és társadalom kérdéseiről szóló fejezet (105–145. l.).

A hazai kutatás szempontjából külön hangsúlyozandók a II. Rudolf udvaráról és annak szellemi életéről írt megállapításai. A külföldi szakirodalom eredményeit összegezve a szerző a korábban abnormálisan zártnak tartott udvart afféle „szellemi börtének” nevezi, ahol viszonylag — átmenetileg — még szabadon dolgozhatott egy J. Dee vagy Giordano Bruno. Ennél is nagyobb szerepe volt az udvarnak abban, hogy az özoterikus ismeretanyag a Bécsben, Prágában megfordult vándor-humanisták, „doktorok” révén megindult a popularizálódás útján. Ide kívánkozik a hazai helyzetről írt számos megjegyzése, észrevétele. Érthető, hogy árnyaltan fogalmaz és inkább az összefüggésekre mutat rá s az esetleges, még további kutatást igénylő témákra. A szerző jól tudja, hogy a magyar szakirodalom „csak a legutóbbi időkben kezd tudomást venni a dolgozatban tárgyalt eszmeáramlatról” (150. l.) Szőnyi érdeme épp abban mutatkozik, hogy a hazai kutatás számára pontos „helyzetjelentést” ad az egyetemes kutatás mai fázisáról, elért eredményeiről. A témával foglalkozó magyar kutatók nemcsak örömmel és haszonnal veszik kezükbe a szerző könyvét, hanem ösztönzésnek is tekintik a számtalan, művelődéstörténet körébe tartozó anyag feltárásában. A recensor mindössze a további hazai kutatás egy nélkülözhetetlen elemére hívja fel a figyelmet: a *levéltári kutatás szükségességére*. Az OL-ban végzett néhány évi adatgyűjtésünk arra enged következtetni, hogy a tragikus háborús károk ellenére még mindig számottevő dokumentum birtokában van a magyarországi művelődéstörténetkutatás. Ha tovább akarunk jutni

a külföldi szakirodalom eredményeinek összegezésén, akkor a kevés korabeli, hazai vonatkozású nyomdatermék tanulmányozása mellett mindenekelőtt több ezer kéziratot, levelet, latin, német, francia, olykor görög szöveget kell feldolgoznunk, sőt publikálnunk. Precíz, megnyugtató választ a későreneszánsz kori hazai természettudományos érdeklődéssel kapcsolatban az elkövetkező időkben nem a könyvtárak, hanem a levéltárak kutatói tudnak csak adni. Ez vonatkozik pl. a szóba hozott Batthyány-Corvinus kutatásainak értékelésére, „a hermetikus-neoplatonista tradíció hatásának” feltetelezésére is (87. l.) A szerző, mint témájának szakavatott tudósa nagy lépéssel vitte előre a kutatás kezdetén álló hazai szaktudományt.

BARLAY Ö. SZABOLCS

Szegleti Ildikó: Veszprém megye nyomdászata 1860—1920. Veszprém, 1978. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, soksz. 427 p. (Közművelődési Kiskönyvtár 3.)

Szegleti Ildikó a Veszprém megyei Eötvös Károly Megyei Könyvtár támogatásával jelentős feladatra vállalkozott. Számbavette, felkutatta és leírta a veszprém megyei nyomdáknak 1860 és 1920 között megjelent nyomtatványokat; elkészítette egy megye 60 évének sajtótörténeti bibliográfiáját! A szerző „regionális lelőhely-bibliográfiának” nevezi művét, noha a 425 oldalas könyv ennél sokkal több!

A feldolgozott 60 éves időszak az újabbkori magyar sajtótörténet legjelentősebb korszaka. A magyar polgári átalakulás, a kapitalista viszonyok kialakulásának időszaka ez, az a kor, amelyben a magyar nyomdászat a manufakturális szinttől a tőkés vállalatok győzelméig vezető utat járja végig. A szerző célja, hogy egy adott terület — Veszprém megye — nyomdájának történetében mutassa be ezt a fejlődési folyamatot. Kiváló történeti érzékkel, modern történelemszemlélettel ragadja meg a folyamat legfontosabb vonatkozásait.

A bibliográfia kísérő tanulmányának első fejezetében ismerteti a könyv- és lapkiadás, valamint a könyvterjesztés helyzetét az 1860—1920-as években. A megye ezen adatait összeveti a Dunántúl nagyobb városainak és a fővárosnak adataival, kapcsolatot teremtve ily módon a magyar sajtótörténet egészével. Számba veszi az időszak kiadványokat, ezek kiadóit, terjesztőit, a terjesztés módjait. Külön szól a korszak két jelentős törté-

nelmi eseményének, az I. világháborúnak és a Tanácsköztársaságnak sajtótörténetéről.

A nyomdászat helyzetével a második fejezet foglalkozik. A fejlődés háttérében álló gazdasági helyzet megvilágításával egyértelműen magyarázza a kezdetben kis- és közepes nyomdák túlsúlyát, majd a kapitalista gazdasági rendszer törvényeinek megfelelően alakuló ipari koncentrációval világítja meg a megyeszékhely növekvő, a vidéki városok kisüzemeire árnyékot vető vállalatok, részvénytársaságok megjelenését, megerősödését. Rendkívül értékes a nyomdák, nyomdászok gazdasági helyzetének bemutatása; a szociális viszonyokra, a szakmai-politikai szervezethez utaló adatok közlése. Ugyancsak figyelmet érdemel a nyomdák technikai felszereltségének, a nyomdászok szakismeretének, szakmai képzettségének ismertetése.

A harmadik fejezet — szerkesztési okok miatt a bibliográfiával együtt szerepel — Veszprém megye nyomdájáról ad számot. A nyomdákát a működés helye szerint — Balatonfüred, Devecser, Pápa, Sümeg, Tapolca, Veszprém, Zirc — ezen belül a működés időrendjében veszi számba. Megírja e nyomdák, nyomdászok működésének történetét, majd felsorolja kiadványaikat. A nyomdásztörténeti anyag feltárása jelentőségében messze meghaladja a helytörténeti határokat. A szerző történetsemlelete alkalmassá teszi a helyi adatokat nemcsak a magyar sajtótörténetbe való beépítésre, de általánosítások levonására is.

A történeti dolgozat súlyát és értékét a hatalmas jegyzetanyag igazolja. A szerző a könyvészeti szakirodalom mellett jelentős levéltári kutatásra támaszkodik, s az eredeti dokumentumok feltárásával minden állítása bizonyító erejűvé válik. A jegyzetek között számos olyan megjegyzést is találunk, mely a magyar sajtótörténet adatait is gazdagítja.

A dolgozathoz szervesen csatlakozó táblázatok segítik a történeti anyagrészt áttekintését. Az A—F táblázat 10 éves bontásban mutatja be a nyomdák kiadványának mennyiségét téma (53!) és műfajok (tankönyv, plakát, röplap, előadások, beszédek) szerint; míg a második táblázat a dunántúli nyomdahelyek működésének adatait tartalmazza ötéves bontásban a *Magyar Könyvészet* alapján.

A szerző remek szerkesztési megoldást talált arra, hogy a regionális lelőhely-bibliográfia ne szakadjon ki természetes környezetéből, a kor sajtótörténetéből. A harmadik fejezetben a nyomdák története után közölt „kiadványjegyzék”

képezi a mű gerincét, a bibliográfiát, mely 2868 tételt tartalmaz. A gyűjtés alapját a *Magyar Könyvészet* képezi, amelyben a Veszprém megyei nyomtatványok száma: 1009. Szegleti Ildikó hat Veszprém megyei könyvtár gyűjteményét vizsgálta át, s ezen 60 évről 1472 újabb adatot gyűjtött. Felvette az aprónyomatványokat is, sőt a plakátokat, röplapokat, s ezek 387 adattal szaporították a Veszprém megyei nyomdák termékeinek számát. A mennyiségi mutató túl igazán akkor értékelhetjük a gyűjtőmunkát, ha tudjuk, hogy a veszprémi Megyei Könyvtár és Megyei Levéltár állományán kívül az átvizsgált gyűjtemények a veszprémi Püspöki, Káptalani és Papnévelő Intézeti Könyvtárt, a keszthelyi Helikon Könyvtárt, a pápai Dunántúli Református Egyházkerületi Könyvtárt és a zirci Reguly Könyvtárt képviselik. A bibliográfia tétellei folyamatosan számozottak, részletes címléírást és a nyomtatvány pontos lelőhelyének megjelölését tartalmazzák.

A mű használhatóságát a minden igényre tekintettel lévő, könnyen kezelhető, több mint 30 oldalt kitevő *Hely-, név- és tárgymutató* biztosítja. A mutatóban a tanulmányban szereplő adatokat + -tel építette be a szerző.

Minden elismerést megérdemel a kiadó, a *Művelődéstörténeti Kiskönyvtár* sorozat szerkesztője, aki vállalkozott arra, hogy egy tartalmában, terjedelmében is ily jelentős munkát közkinccsé tegyen! Elismerésünknek nem mond ellent, ha szóvá tesszük egyetlen hiányérzetünket: a magyar sajtótörténet e jelentős kiadványa küllemében megérdemelte volna a modern sajtótechnikát, mellyel a gazdag képmelléklet is élvezhetőbbé vált volna. Vigasztalódjunk: a „házi kiadvány” talán nagyobb ösztönző erő a követendő példára!

MÉSZÁROSNÉ VARGA MÁRIA

Documenta artis Paulinorum. 3. A magyar rendtartomány kolostorai. T—Zs. A kötet anyagát gyűjtötte: GYÉRESSY Béla. A bevezetést és az egyes fejezetek előszavát írta, a mutatót és a térképeket készítette: HERVAY Ferenc. Sajtó alá rendezte: TÓTH Melinda, PINTÉR Gábor, SZÉPHELYI FRANKL György. Bp. 1978. MTA Művészettörténeti Kutató Csoportja. 389 l. 1 t. (Az MTA Művészettörténeti Kutató Csoportjának Forráskiadványai)

Egy életmű teljessé tételét jelenti Gyéressy Béla kitűnő dokumentumainak harmadik, befejező kötete. Részben folytatja a magyar rendtartomány pálos kolostorai-

nak betűrendes ismertetését — köztük olyan izgalmas forrásfeltárásokat, mint Tüskevár, Újhely, Vázsony —, de ezenkívül több appendixet is tartalmaz, kiegészülve mutatókkal és térképekkel. A függelék egy része pótlás az előző kötetekhez, más részük egyéb pálos vonatkozásokat összegez: római iratokat, a Dráván-túli és ausztriai monostorok anyagát, valamint a külföldi pálos kolostorok jegyzékét. A két térkép közül az első a Mohács előtti monostorokat regisztrálja, a második a XVIII. századi helyzetképet vetíti elének.

Gyéressy jelen kötete elvben azonos szerkezetű a korábbiakéval (ez természetes is), fel kell azonban hívni a figyelmet arra az öröndes jelenségre, hogy a 3. tomos mintha több, teljes szöveget tartalmazna az előzőeknél. Lehetséges, hogy máskor a bőség zavara tette indokolttá ezt, tény azonban, hogy a filológia számára nagy nyereség a levelek, végrendelkezések, nyugták és naplófeljegyzések eredeti latin nyelven történő, csorbítatlan publikálása. Nemcsak a lelőhelyek változottsága miatt, de a kéziratok források paleográfiai nehézségeit tekintve is.

Gyéressy nagy terjedelemben közöl ezenkívül kolostori leltárakat, jegyzőkönyveket is, melyek főként a XVIII. századi felosztásokra készültek igen nagy részletességgel. Bár az itt felhalmozott művelődéstörténeti tételeket, eredeti célkitűzéséhez híven mellőzi a művészettörténetiek kedvéért, azért a könyvtörténész számára mégis csak alapmű marad Gyéressy opusza precíz lelőhelyei folytán, mely segít elindulni a könyvtörténet, könyvtártörténet kutatójának is.

A fejezetek élén álló bevezetések Hervay Ferenc kitérő összeállításai, melyek kritikailag megrostált tartalmukkal, tárgy-szerű előadásmódjukkal jelentős nyereségei Gyéressy minden kötetének, így ennek is. Az adatközlések puritán formája megóvjá őt minden felesleges hipotézistől, néha azonban úgy érezzük, hogy a tények egyszerű közlése nem érzékelteti eléggé a történeti távlatot. Visegrád esetében például Hervay hivatkozik III. Honorius pápa 1221-ből keltezett híres oklevelére, melyből — mint írja — „kitűnik, görög szertartású szerzetesek laktak ott, II. András pedig kéri, hogy latin szerzetesek, tehát bencések vehessék át” (223.). Moravcsik Gyula kutatásaiból tudjuk, hogy Visegrád eredetileg, a XI. században bizánci szellemiségű, keleti keresztény monostor volt és csak a XIII. század elején haltak ki belőle a göröghitű barátok. Így került sor latin szertartásúak betelepítésére Visegrádon, akárcsak másutt

ahol eredetileg keleti rítusú szerzetesi közösség élt. Bár Hervay szövege nem zárja ki ezt az utóbbi (történetileg bizonyított) értelmezést, de valljuk meg, nem is nagyon sugallja. És ez is ténykérdés.

Végezetül köszönet illeti a sajtó alá rendező kollektívát is, amely az egészségi állapota miatt akadályoztatott Gyéressy Béla Agoston helyett lelkiismeretesen gondozta az igényes tartalmú, hatalmas korpuszokat s azon munkálkodott — sikerrel — hogy minél hamarabb teljessé váljék ez a sok tudományágat érdeklő, nagy vállalkozás.

V. KOVÁCS SÁNDOR

Tien jaar finoeegristiek in Groningen 1966—1976. Redactie: A. M. van der Hoeven en A. D. Kylstra. Groningen, 1978. Rijksuniversiteit te Groningen. 141 l.

A Groningeni Egyetem Finnugor Tanszéke tízéves fennállásáról 1976-ban rendezvény-sorozattal emlékezett meg. A *Finnugor hétről* és a hollandiai uráli vonatkozású kutatásokról később egy kis kiadványt szintén megjelentettek. Ennek előszavát (5. l.) és legtöbb cikkét A. D. Kylstra professzor, a tanszék vezetője írta, aki germanistából lett elsősorban a finnugri nyelvész, a lapp kutatója. A kiadványt e helyütt csak részben és röviden ismertetjük. Kylstra a tanszék 1966 és 1976 közti munkájáról szól (7—20. l.), s hozzá a munkatársak ezekben az években publikált munkáinak a jegyzékét is (21—22.). A bibliográfiába technikai hiba csúszott, először közli az 1973-ig, utána az 1967-től 1972-ig megjelent munkákat. A 47. laptól a 71-ig terjed az az A. M. Hoeven összeállította közlemény, amely folyóiratunkat a legjobban érdekli: *A finnugor népekkel kapcsolatos hollandul megjelent művek bibliográfiája 1800—1900.* Ezt népek, szerzők és időrend szerinti mutatók zárják. Az összeállítás igen hasznos, kirajzolódik belőle, hogy az uráli népekről mit tudhatott, tudott a holland olvasó. Ennek magyar része (63—78. l.), azaz a magyarról — rendszerint a német közvetítésével — fordított és a magyar tárgyú könyvek, cikkek száma a legnagyobb, mintegy száz tétel. A bibliográfiát még bővíthetjük, a magyar részről például nem egy olyan adat hiányzik, amelyet Sivirsky Antal *Magyarország a 19. századi holland irodalom tükrében* című munkájában (Bp., 1973.), annak bibliográfiai függelékében közölt. Ezenkívül egy vagy két kellemetlen hiba is bentmaradt: Kossuth Lajost, Benedek Lajost

és Széchenyi (nem: Szecsényi) Istvánt nyilván — a névmutató szerint is — nem a Ludwig, illetve a Stephan címszónál kellett volna fölvenni. A bibliográfiához csatlakozik többek közt Jolanta Helder-Jastrzebska írása, amely a holland irodalomnak és sajtónak Magyarországról alkotott képét vizsgálja a XIX. században (115–123. l.). Magyarországról (akkor) igen keveset írtak, a század elején velünk kapcsolatban még meglehetősen fantasztikus közlések is napvilágot láttak (a magyarok nagyon erősek, magasak, sokáig élnek). A kiadványt a jubileumkor rendezett, *A vízimadarak népe* című, a finnugor népek kultúráját bemutató kiállításról készített fényképek zárják.

Megemlítjük, hogy az 1945 és 1965 közti holland nyelvű finnugor vonatkozású irodalomról egy könyvészeti összeállítást már korábban közzétettek: A. D. Kylstra: *Bibliographisches Verzeichnis der in den Jahren 1945 bis 1965 in den Niederlanden erschienenen Literatur auf dem Gebiete der Finno-ugristik* (Journal de la Société Finno-Ougrienne 68/7. 31 l. — Helsinki, 1967).

A groningeni finnugor tanszék a magyar kultúrának is egyik fő ápolója, terjesztője Hollandiában. Szerény keretek között dolgoznak, rokonszenvet és támogatást érdemelnek.

A. MOLNÁR FERENC

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója — Műszaki szerkesztő: Sándor István
A kézirat nyomdába érkezett: 1979. III. 29. — Terjedelem: 10,5 (A/5) ív
79.7013 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TARTALOM

<i>Dán Róbert</i> : Erdélyi könyvek és John Dee	225
<i>Barlay Ö. Szabolcs</i> : Boldizsár Batthyány und sein Humanisten-Kreis	231
<i>Benda Kálmán</i> : „Egy lengyel királyi tanácsos levele” 1710.	252
<i>József Farkas</i> : A Nyugat és a magyar forradalmak	266

K Ö Z L E M É N Y E K

<i>Tóth István</i> : Telegdi Miklós reneszánsz könyvtára	272
<i>Pintér Sándor</i> : „Vadosfai újság”. Egy ismeretlen soproni nyomtatvány a 18. század közepéről	284
<i>Fried István</i> : Adatok Rummy Károly György sajtó- és kiadvány-vállalkozásainak történetéhez	288
<i>Királyföldi Erika</i> : „Uránia” című ismeretterjesztő folyóirat (1900–1925)	297
<i>Markovits Györgyi</i> : A bécsi Világosságról	301

M A G Y A R K Ö N Y V E S H Á Z

<i>Czellárné Csiba Judit</i> : Pathai István ismeretlen műve 1617-ből	308
<i>Borsa Gedeon</i> : Kiegészítő adat egy lorettomi nyomtatványról	309
<i>Szelestei N. László</i> : Adatok a debreceni nyomda történetéhez	310

F I G Y E L Ő

<i>Borsa Gedeon</i> : A GW VIII. kötete	313
<i>Pető Gábor Pál</i> : Egy elveszett kiadás nyomában	315
<i>Borsos Zsuzsanna</i> : Madách Könyvtár	316

S Z E M L E

Szabó Ervin levelezése. I–II. Bp. 1971–1971. (<i>B. Juhász Erzsébet</i>)	321
Pogány Péter: A ponyva tüköre. Bp. 1979. (<i>Holl Béla</i>)	321
Szónyi György: Titkos tudományok és babonák. (A 15–17. sz. művelődéstörténetének kérdéseihez. (Bp. 1978. Magvető K. (<i>Barlay Ö. Szabolcs</i>))	322
Szegletti Ildikó: Veszprém megye nyomdászata 1860–1920. Veszprém, 1978. (<i>Mészárosné Varga Mária</i>)	323
Documenta artis Paulinorum 3. Bp. 1978. (<i>V. Kovács Sándor</i>)	324
Tien jaar finoegristiek in Groningen 1966–1976. Groningen, 1978. (<i>A. Molnár Ferenc</i>)	325

Ára: 20 Ft

Előfizetés egy évre: 80 Ft

INDEX: 25 543
ISSN 0025-0171

SOMMAIRE

<i>Dán, Róbert</i> : Des livres de Transylvanie et John Dee	225
<i>Barlay Ö. Szabolcs</i> : Boldizsár Batthyány et son cercle humaniste	231
<i>Benda, Kálmán</i> : „Lettre d'un ministre de Pologne à un Seigneur de l'Empire sur les affaires de la Hongrie” 1710	252
<i>József, Farkas</i> : La revue Nyugat (Occident) et les révolutions de la Hongrie	266

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>Tóth, István</i> : La bibliothèque renaissance de Miklós Telegdi	272
<i>Pintér, Sándor</i> : „Vadosfai újság”. Un imprimé inconnu de Sopron	284
<i>Fried, István</i> : Des données à l'histoire de l'entreprise de presse et de publication de Károly György Rumy	288
<i>Királyföldi, Erika</i> : La revue de vulgarisation scientifique „Uránia” (1900—1925)	297
<i>Markovits, Györgyi</i> : Sur le revue Világosság de Vienne	301

ANCIENS IMPRIMÉS HONGROIS

<i>Mme Czellár Csiba, Judit</i> : Un ouvrage inconnu d'István Pathai de 1617	308
<i>Borsa, Gedeon</i> : Une donnée complémentaire sur un imprimé de Loretom	309
<i>Szelestei N., László</i> : Quelques données à l'histoire de la presse de Debrecen	310

CHRONIQUE

<i>Borsa, Gedeon</i> : Le tome VIII de GW	313
<i>Pető, Gábor Pál</i> : A la recherche d'une édition perdue	315
<i>Borsos, Zsuzsanna</i> : La bibliothèque Madách	316

REVUE

<i>Szabó Ervin</i> levelei. I—II. (Les Lettres d'Ervin Szabó) Budapest, 1971—1979. (<i>B. Juhász, Erzsébet</i>)	321
<i>Pogány, Péter</i> : A ponyva története. (L'histoire de la littérature de pacotille.) Budapest, 1979. (<i>Holl, Béla</i>)	321
<i>Szónyi, György</i> : Titkos tudományok és babonák. (Sciences occultes et superstitions. Aux problèmes de l'histoire de la culture des XV ^e —XVII ^e siècles.) Budapest, 1978. (<i>Barlay, Ö. Szabolcs</i>)	322
<i>Szegleti, Ildikó</i> : Veszprém megye nyomdászata. (L'industrie de presse du comitat Veszprém 1860—1920). Veszprém, 1978. (<i>Mme Mészáros, Varga, M.</i>)	323
Documenta artis Paulinorum 3. Bp. 1978. (<i>V. Kovács, Sándor</i>)	324
Tien jaar finoegriestiek in Groningen 1966—1976. Groningenú 1978. (<i>A. Molnár, Ferenc</i>)	325